

УДК 336.71

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-6-48>**Шевченко Л.Я.**

*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Шендригоренко М.Т.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Куліш А.В.

*студентка
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

Shevchenko Lyubov

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Finance, Accounting and Taxation Department
Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mikhail Tugan-Baranovskiy*

Shendryhorenko Maryna

*Ph.D. in Economics,
Associate Professor of Finance, Accounting and Taxation Department
Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhaylo Tugan-Baranovskiy*

Kulich Anastasiia

*Student
Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhaylo Tugan-Baranovskiy*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

FEATURES OF ACCOUNTING AND TAXATION OF BANKING INSTITUTIONS IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Сьогодні банки займають дуже важливе місце в ринковій економіці й знаходяться у тісному зв'язку з усіма її ланками. Банківські установи можна вважати центром концентрації та перерозподілу капіталу, який має вагомий вплив на розвиток організацій, суб'єктів господарювання, галузей та економіки. Питання розвитку банків в Україні набуває особливого значення, оскільки саме з їх допомогою щодня мають можливість працювати різні організації та їхні працівники у взаємодії між собою. Через загострення світових кризових явищ, особливо зараз, розвиток потреб людства, тенденцію до соціалізації економіки з'являється потреба реформувати податкове регулювання банківського сектору. Є багато чинників, котрі можуть перешкоджати ефективному забезпеченню дієвих податкових стимулів, через це виникає потреба у вивченні законодавства у банківському секторі та знаходженні шляхів поліпшення оподаткування фінансових результатів банківської діяльності.

Ключові слова: облік, банківські установи, суб'єкти господарювання, оподаткування, ринкова економіка.

АННОТАЦИЯ

Сегодня банки занимают очень важное место в рыночной экономике и находятся в тесной связи со всеми ее звеньями. Банковские учреждения можно считать центром концентрации и перераспределения капитала, который имеет значительное влияние на развитие организаций, субъектов хозяйствования,

отраслей и экономики. Вопросы развития банков в Украине приобретают особое значение, поскольку именно с их помощью ежедневно имеют возможность работать различные организации и их работники во взаимодействии между собой. Из-за обострения мировых кризисных явлений, особенно сейчас, развития потребностей человечества, тенденции к социализации экономики появляется необходимость реформировать налоговое регулирование банковского сектора. Есть много факторов, которые могут препятствовать эффективному обеспечению действенных налоговых стимулов, поэтому возникает потребность в изучении законодательства в банковском секторе и нахождении путей улучшения налогообложения финансовых результатов банковской деятельности.

Ключевые слова: учет, банковские учреждения, предприятия, налогообложение, рыночная экономика.

ANNOTATION

Today, banking institutions play a very important role in the market economy and are in close contact with all its members. Banking institutions can be considered a center of concentration and redistribution of capital, which has a significant impact on the development of organizations, businesses, industries and the economy. The issue of bank development in Ukraine is of particular importance, because it is with their help that various organizations and their employees have the opportunity to work every day in cooperation with each other. Due to the aggravation of global crises,

especially now, the development of human needs, the tendency to socialize the economy, there is a need to reform the tax regulation of the banking sector. There are many factors that can hinder the effective provision of effective tax incentives, so there is a need to study the legislation in the banking sector and find ways to improve the taxation of financial performance of banking activities. Due to the growing economic instability in Ukraine and the decline of the monetary system, the conditions of banking institutions are becoming more stringent, and the ability to make forecasts about the financial results of banks and their tax burden is a complex process. In the Ukrainian economy, banking institutions are not only taxpayers, they also act as tax agents and intermediaries between taxpayers and the state. In many European countries, in contrast to Ukraine, there are separate banking codes, which include bank taxation. In the legal system of Ukraine, banking law is singled out as a separate link, but there is no separate separation and regulation of taxation of the banking system. In general, the Ukrainian legislation on bank taxation is imperfect, so in the course of tax reform it is necessary to take into account the critical economic situation in Ukraine and to form an optimal tax policy in the field of bank taxation. Amendments to the legislation will help increase the financial stability of banks, equalize the conditions of taxation of banks and other economic entities, increase budget revenues and banks receive the appropriate profit.

Key words: accounting, banking institutions, business entities, taxation, market economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Система оподаткування банківських установ користується попитом у науковців через деякі аспекти, оскільки банківські установи постають як фінансові посередники, котрі здійснюють важливі функції та займають відповідальну та особливу роль у розміщенні ресурсів й обігу капіталу. Саме через це зміни в їхній діяльності впливають на економіку в цілому.

Також банківські установи світу перебувають під жорстким контролем та регулюванням, саме це знижує адміністративні витрати на здійснення деяких видів оподаткування. Але водночас банківські установи субсидуються за рахунок дешевих фондів страхування депозитів і пакетів фінансової допомоги в часи їх неплатоспроможності. У більшості країн банківські установи знаходяться під монопольною владою на надання деяких послуг, найчастіше ці послуги стосуються домашніх господарств і малого бізнесу. Оподаткування банківських установ відіграє важливу роль для державного бюджету країни [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питанню поліпшення оподаткування банківської діяльності приділяли увагу небагато науковців, але серед них є як закордонні, так і вітчизняні вчені. Вагомий внесок у розгляд цього питання зробили науковці К. Проскура, А. Гальчинський, А. Мороз. Серед відомих економістів розвиток загальної теорії податкового регулювання доходів банків вивчали Д. Рікардо, Дж. Кейнс, А. Сміт, А. Гікс.

Оскільки даному питанню науковці приділяли мало уваги, воно потребує більш детального вивчення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є вивчення особливостей оподаткування банківської діяльності в Україні.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: охарактеризувати основні показники оподаткування банківських установ України, вивчити досвід інших країн у цьому питанні, визначити заходи щодо оптимізації оподаткування банківських установ України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Банківські установи для української економіки постають не лише як платники податків, а й виконують роль податкових агентів і посередників між державою та платниками податків. У деяких інших країнах створено банківські кодекси, до яких належить банківське оподаткування. У нашій країні банківське право розглядається як незалежна ланка, але регламентування системи оподаткування банківських установ відсутнє.

До податків, котрі сплачують банківські установи, належать:

- податок на прибуток підприємств;
- єдиний соціальний внесок;
- податок на доходи фізичних осіб;
- податок на нерухоме майно, яке відрізняється від земельної ділянки;
- податок на землю.

Податок на прибуток потребує більшої уваги, тому що саме він становить найбільший обсяг у структурі податків, котрі сплачують банки, й має вплив на прибутковість банків. Саме прибуток є найбільш важливим джерелом формування капіталу й показником, котрий підсумовує результати діяльності банківських установ.

Через складну ситуацію в країні та посилення економічної нестабільності, спад грошово-кредитної системи умови роботи банківських установ стають більш жорсткими. Здійснення прогнозів, пов'язаних із фінансовими результатами банків, а також їх податкове навантаження – доволі складний процес.

Саме податок на прибуток виконує важливу роль у податковому регулюванні банківських установ. Обсяги цього податку мають найбільший розмір серед інших податкових платежів, котрі виконуються банківськими установами, а також він є другим за важливістю податком, котрий формує бюджет [2].

Оподаткування банківських установ має вплив на деякі показники їхньої діяльності, такі як витрати, фінансовий результат, собівартість товарів та послуг. Від цих показників залежать ліквідність банківських установ і розмір власних коштів, тому що податки, своєю чергою, зменшують прибуток, а це призводить також до зменшення капіталу банку.

Зменшення податкового навантаження суб'єктів господарювання дасть їм змогу бути більш конкурентоспроможними та працювати в умовах вільної конкуренції.

Найбільш складним та важливим аспектом обліку та оподаткування банківських установ є

формування резервів. Резерви банківських установ – це кошти банку та інших кредитних установ, котрі вони повинні зберігати у центральному банку для задоволення деяких своїх операцій відповідно до норми обов'язкових резервів. Ще резерви банківських установ можна вважати частиною банківського капіталу, котрий створений для компенсації кредитів, погашення яких знаходиться під сумнівом. Правильне нарахування банківських резервів знаходиться під чітким контролем Національного банку України.

Банківські резерви за своєю структурою поділяється на:

- резерви за активами – спеціальні резерви, котрі зменшують балансову вартість активів, потреба їх формування виникає через зменшення корисності цих активів;

- резерви за наданими фінансовими зобов'язаннями, виконання котрих здійснюється в майбутньому й визначаються в балансі як зобов'язання. Також через них можуть виникнути втрати через вибуття ресурсів, пов'язаних із виконанням цих фінансових зобов'язань.

Під час створення резервів банківські установи оцінюють ризик невиконання зобов'язань клієнтами й формують резерв у повному обсязі, незважаючи на розмір його доходів станом на перше число кожного місяця, наступним за звітним [3].

Формуючи резерви банку, також розробляються та затверджуються внутрішньобанківські положення про оцінку ризиків, формування та використання резервів за кожним видом фінансових активів, групою фінансових активів, дебіторською заборгованістю за господарською діяльністю банку та наданими фінансовими зобов'язаннями [4].

Резерви впливають на фінансовий результат і на об'єкт оподаткування податком на прибуток, тому що саме резерви належать до витрат банку. Раніше облікові підходи до формування резервів банку й вимоги Національного банку України відрізнялися один від одного, саме через це виникали відмінності у розмірі створених резервів банківськими установами у бухгалтерському обліку від резервів, які створені з метою визначення бази оподаткування податком на прибуток.

Податкова реформа мала вплив і на оподаткування прибутків банківських установ, але законодавство має вдосконалюватися у цьому аспекті, адже зараз банки мають можливість ухилитися та не сплачувати податки.

Серед способів ухилення банківських установ від сплати податків виділяють такі:

- приховування доходів та навмисне підвищення витрат;

- купівля цінних паперів для «інвестиційних» цілей;

- маніпуляція валютно-обмінних операцій задля уникнення їх оподаткування;

- виплати страхових премій страховим компаніям, які пов'язані з банківськими установами або акціонерами [5].

Інші країни приділяють багато уваги податковому регулюванню й стимулюванню банківських установ. Так, наприклад, податкове стимулювання здійснюється за допомогою дозволу, створеного на законодавчому рівні, на надання певних послуг, котрі дають можливість інвесторам зменшувати особисті прибуткові податки.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що законодавство України по відношенню до оподаткування банків є недосконалим та потребує коректив. Зміни, внесені до законодавства, матимуть вплив на підвищення фінансової стійкості банківських установ, сприятимуть поліпшенню умов оподаткування банків та інших суб'єктів господарювання, а також збільшенню надходжень до бюджету й отриманню банківськими установами відповідного прибутку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Буряченко А.Є. Особливості оподаткування банківської діяльності в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2018. № 11(39). С. 109–114.
2. Савчук Т.М., Манюк Н.А. Особливості оподаткування банківських установ в Україні. *Міжнародний науковий журнал*. 2016. № 1. С. 66–69.
3. Проскура К.П. Особливості оподаткування банківських установ у 2015 році. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 20. С. 176–186.
4. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>
5. Банківська система 2015: виклики та перспективи. *Національний банк України*. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>

REFERENCES:

1. Buryachenko A.E. (2018) Osoblyvosti opodatkuvannia bankivskoi diialnosti v Ukraini [Features of taxation of banking activities in Ukraine]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii «Ekononika»* [Scientific notes of the National University «Ostroh Academy». Economics Series], no. 11(39), pp. 109–114.
2. Savchuk T.M., Manyuk N.A. (2016) Osoblyvosti opodatkuvannia bankivskykh ustanov v Ukraini [Features of taxation of banking institutions in Ukraine]. *Mizhнародnyi naukovyi zhurnal* [International scientific journal], no. 1, pp. 66–69.
3. Proskura K.P. (2015) Osoblyvosti opodatkuvannia bankivskykh ustanov u 2015 rotsi [Features of taxation of banking institutions in 2015]. *Ekononichnyy analiz: zb. nauk. prats* [Economic analysis: Coll. Science. wash], no. 20, pp. 176–186.
4. Zakon Ukrainy «Pro banky ta bankivsku diialnist» vid 7 hrudnia 2000 roku [Law of Ukraine «On Banks and Banking» of December 2000]. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua> (accessed 01 November 2020).
5. Bankivska systema 2015: vyklyky ta perspektyvy [Banking system 2015: challenges and prospects] *Natsionalnyi bank Ukrainy* [National Bank of Ukraine]. Available at: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673> (accessed 01 November 2020).